

THOMAS WIIBURG:

Skogsindustrin inför framtiden

Sekreteraren i moderata samlingspartiets skogspolitiska arbetsgrupp, Thomas Wiiburg, som i Svensk Tidskrift nr 2182 behandlade skogsbruket, ger här en överblick över den svenska skogsindustrins problem och utvecklingsmöjligheter. Man borde bättre utnyttja skogsindustrins unika snabbhet i "insats-effekt", dvs att stimulans till lönsamma avverkningar så snabbt resulterar i högre exportintäkter, ökad sysselsättning och därmed större skatteunderlag. Författaren pekar också på problemen med att stå utanför EG och analyserar slutligen den statliga skogsindustrin.

Vår skogsindustri, och då främst sågning av trävaror, har gamla anor i vårt land. Någon betydelsefull industri i modern mening var den dock inte under flera århundraden. Tekniska och kommersiella förutsättningar förelåg helt enkelt inte samtidigt som tryckande statliga förordningar band handeln såväl inom som utom landet. Först då ångmaskinen introducerades som drivkraft och älvarna utbyggdes som flottleder, vilket möjliggjorde exploatering av Norrlands inlands urskogar, började det hända något. När sedan nya metoder för att framställa cellulosa kom vid 1800-talets slut kunde även klenare virke och sågverkens avfall komma till användning på ett ekonomiskt bra sätt.

Efter andra världskriget och efter 1930-talets ekonomiska kriser med svårigheter i produktion som en följd av avsättningssvårigheter, strukturförändringar och nedläggningar, har skogsindustrin utvecklats gynnsamt. I dag har skogsindustrin en nyckelroll. Den svarar för drygt 20 procent av de totala intäkterna av varuexporten och är landets största nettovalutaintjänare. Den tillverkar genomgående internationellt säljbara produkter och har en väl utvecklad marknadsföringsapparat för export.

Det finns dessutom såväl från regeringens som de politiska partiernas sida en vilja att positivt utveckla skogsindustrin. Uttalanden om skogsindustrins betydelse för sysselsättning och exportinkomster är legio samtidigt som utredningar och propositioner för fram förslag om nya restriktioner och pålagor för näringen, vilka står i strid med viljeinriktningen att stärka exporten.

Lyckligtvis har den ekonomiska de-

batten nu i elfte timmen alltmer fokuserats på det stora underskottet i bytesbalansen och de stora utlandsskulderna. Enighet råder om att denna negativa utveckling måste brytas. Det viktiga, ja det jämte ökad sparsamhet viktigaste, är att öka exporten. Tyvärr är det, liksom inom skogsskötseln, diskrepans mellan mål och medel. Målsättningen är det ingalunda fel på men definitivt i fråga om val av medel.

För närvarande har skogsindustrin en tillverkningskapacitet som överstiger vad som kan utnyttjas med användning av enbart svensk vedråvara. Under en konjunkturcykel kan avsaltningsmöjligheterna vissa år vara så dåliga att skogsindustrin av marknadsskäl ej vill eller kan utnyttja hela sin kapacitet. Men övriga år är det en ekonomisk nödvändighet att kapaciteten utnyttjas mer fullständigt.

En skillnad mellan skogsindustrin och annan exportindustri – tex verkstadsindustrin – är de mycket snabba förändringarna i marknadsförutsättningarna. Ett första tecken på konjunkturförändring är oftast priset på skogsindustrins produkter. En annan skillnad är den ringa insatsen av importerade komponenter i slutprodukten, vilket ju också är en av orsakerna till att man intjänar så mycket valuta netto till vårt land.

Härtill kommer ett intressant förhållande sett ur ekonomisk stimulanssynpunkt, och som borde kunna utnyttjas bättre vid goda konjunkturer, nämligen att tidsåtgången från att ett träd faller i skogen till att den sågade brädan eller massan/papperet når köparen och betalning sker är mycket kort. Kan man således, som jag i en föregående artikel be-

skrev, stimulera till lönsamma avverkningar för skogsägarna vid ett högkonjunkturläge, så leder detta snabbt till ökade exportintäkter pga ökad volym samtidigt som sysselsättningen ökas och därmed skatteunderlaget. Detta förhållande avseende snabbheten "insats-effekt" är unikt för skogsindustrin och understryker dess betydelse ytterligare. I detta hänseende är skogsindustrin underutnyttjad sett ur samhällets synpunkt.

Vari ligger då skogsindustrin akilleshäla eller hälar? Under 1980 har utbudet av svenskt virke inte räckt till. Betydande kvantiteter importvirke har kommit till användning, och virkeslagren reducerats. Ändå har kapaciteten i industrin inte kunnat utnyttjas till mer än 80 procent. Priset på importvirke är så högt (ca 50 procent högre än det svenska) att den häremot svarande produktionen knappast gett något täckningsbidrag utöver marginalkostnaderna för virke, övriga råvaror och energi.

Kalkylerna för de under de senaste decennierna verkställda kapacitetsutbyggnaderna bygger på att skogsindustrin under de goda åren i konjunkturcykeln skall ge ordentliga vinster, och detta blir möjligt endast om det finns svensk virkesråvara för utnyttjande av hela kapaciteten.

Priserna på svensk virkesråvara

Virkesråvarukostnaderna vid massframställning ligger högre i Sverige än i de viktigaste konkurrentländerna. Särskilt stor är kostnadsnackdelen fortfarande i förhållande till USA och Kanada, trots att "gapet" möjligen har minskat

något under senare hälften av 1970-talet.

Prisskillnaderna på virkesråvara mellan olika länder torde i huvudsak och över tiden kunna hänföras till skillnader i kostnader för bedrivande av skogsproduktion. Därvid förutsätts givetvis att intensiteten i brukningssättet i berörda länder är någorlunda densamma. Till en tid kan ett mycket extensivt skogsbruk med blygsamma eller inga reproduktionsåtgärder ge låga virkeskostnader, men de på så sätt producerade virkeskvantiteter blir allt mindre och styr ej prisbildningen.

Även om kostnadsskillnaderna mellan olika länder avgör virkesprisskillnaderna, är därmed inte sagt att skillnaderna i kapitalavkastning i skogsbruket i olika länder inte också kan ha sin betydelse, särskilt i ett kortsiktigt perspektiv.

För en svensk virkesprisutveckling, som stimulerar till avverkning och samtidigt möjliggör en lönsam industriell förädling, är det således av avgörande betydelse att skogsbrukets kostnader hålls tillbaka. Möjligheterna att stabilisera arbetskostnaderna men också att få skogen respekterad som en produktions- och arbetsplats, där rationella metoder kan användas och andra intressen får stå tillbaka härför, blir avgörande för den fortsatta kostnadsutvecklingen.

Om de svenska tillverkarna kan hålla konkurrenskraftiga priser, är och förblir avsättningsmöjligheterna för den exporterande skogsindustrin praktiskt taget obegränsade, även på huvudmarknaderna, inom de kvantitetsgränser som kan vara aktuella med hänsyn till vedravarutillgången.

Statsmakterna bör även för framtiden låta företagen själva få utforma sin pro-

duktions- och försäljningspolitik, såsom tex i fråga om storleken av de uppoffringar i prishänseende som man skall ta på sig under svaga år för att kunna sälja hela kapaciteten under de goda. Kapning av sk övervinster i goda konjunkturlägen strider mot denna princip.

Framtida produktionsinriktning

Huvuddelen av den svenska skogsindustrins produktion består av bulkvaror. En ny konkurrens i fråga om cellulosa har på senare år uppträtt i form av export från tropiska och subtropiska länder, t ex Brasilien. Den kommer att öka men troligen i långsam takt. Fördelen för dessa länder av förhållandevis låga skogsproduktionskostnader motvägs av höga kapitalkostnader samt av kostnader för den i sådana fall erforderliga nya infrastrukturen, förutom vilken en stor cellulosafabrik varken kan anläggas eller drivas. Sovjetunionens massaindustri bedöms ej bli kapabel att inom överskådlig tid fylla mer än det inhemska behovet.

Även resten av den svenska skogsindustrins produktion, specialprodukterna, möter hård konkurrens, huvudsakligen från de kontinentala och engelska pappersindustrierna. De har fördelar i form av närhet till marknaden, större tillgång på billigt returpapper, som ersätter en stor del av massabehovet, samt lägre arbetskraftskostnader, men de får samtidigt bära kostnaderna för torkning och upplösning av massa för pappersframställning.

Eftersom produktionsvolymen av cellulosa och annan barrvedsbaserad massa i Sverige endast obetydligt och på längre sikt kan öka, måste skogsindustrins ut-

veckling ske genom successivt ökande förädling. Av handelspolitiska skäl kommer emellertid en ökad svensk pappersexport (och motsvarande minskad massaexport) att få ske i långsam takt. Restriktioner kan annars införas av EG, vilka kan göra snabbare ökning omöjliga eller olönsamma.

Vid sidan av förädling i Sverige av cellulosa till papper bör därför expansiva svenska skogsindustriföretag förvärva eller samarbeta med pappersbruk och pappersförädlade företag i Västeuropa, till vilka svensk massa eller papper av bulkkaraktär kan levereras. Visserligen värjer sig t ex Frankrike mot sådana förvärv, men det är nödvändigt att denna typ av expansion från svenska företags sida underlättas genom svenska handelspolitiska insatser.

Det franska motståndet mot svenska investeringar i form av förvärv av franska företag är ett exempel på nackdelarna för Sverige av att stå utanför EG. Det finns många fördelar för den internationellt inriktade svenska industrin att vinna genom en närmare anknytning av Sverige till EG. Visserligen stadgar det avtal som Sverige har med EG att tullar och kvantitativa restriktioner för svenskt papper skall försvinna vid 1983 års utgång, men det existerar många andra hinder för svensk export till och för svensk förädlingsverksamhet inom EG än tull och kontingenter. Sådana torde för övrigt åter kunna införas av EG mot Sverige under återopande av speciella svårigheter för EG:s pappersindustri.

Ett närmare samarbete med EG skulle också ge fördelar på många andra områden, t ex i form av gemensamma åtgärder för att möta omställningsproblem i utsat-

ta branscher, tekniskt samarbete i form av gemensamma forsknings- och utvecklingsinsatser m m. Den bästa garantin mot sådana bakslag liksom mot varje annan diskriminering av Sverige från EG:s sida är och kommer att vara en närmare anknytning till EG i form av medlemskap.

Statsmakternas ansvar

Skogens och skogsindustrins stora betydelse i vår ekonomi liksom de svårigheter som drabbat enskilda företag illustrerar vikten av att skogsnäringen får gynnsamma arbetsvillkor. Staten har bla ett stort ansvar när det gäller utformning och tillämpning av skogsvårdslagstiftning, miljölagstiftning, planlagstiftning m m.

Lika viktigt för en sund utveckling av branschen är utformningen av den ekonomiska politiken. Den svenska skogsnäringen måste få verka inom sådana kostnadsmässiga ramar att den kan hävda sig gentemot utländska konkurrenter. Stetens viktigaste uppgifter gentemot skogsnäringen är således utformningen av de generella ramar inom vilka näringen har att verka. De selektiva ingrepp som 70-talets strukturkriser framkallat manar knappast till efterföljd. Sådana räddningsaktioner måste i största möjliga utsträckning undvikas.

Avigsidorna av statlig subventionspolitik är tydliga också inom skogsbranschen. Företag som fått statligt stöd har möjligheter att sälja sina produkter billigare än om stöd inte hade utgått. På så sätt snedvrids inte bara konkurrensen mellan företagen på ett orättfärdigt sätt, utan det uppstår också risker att markna-

den och försäljningspriserna på export för icke subventionerade företag i samma bransch blir sämre än vad de skulle behöva vara. En förlust för det svenska samhället som helhet.

I det fall det i framtiden skulle bli nödvändigt med särskilda branschvisa stödåtgärder bör även dessa ges en i viss mening generell utformning. De bör vara konkurrensneutrala inom branschen och får inte medföra att mindre utvecklbara företag tillåts expandera på bekostnad av mer utvecklbara. Åtgärderna skall vara tidsbegränsade. En "hjälp till självhjälp". En tredje princip bör vara, att i största möjliga utsträckning främja ökad export.

Statlig skogsindustri

1970-talets strukturkriser i svenskt näringsliv har lett till ett ökat statligt ägande också inom skogsindustrin. Den utveckling måste beklagas, då de svagheter som vidlåder statlig drift av affärsföretag självfallet också gör sig gällande inom skogsbranschen.

Framgångarna för staten som skogsindustriägare har uteblivit. Detta är påtagligt när det gäller ASSI. Några avgörande skäl kan inte anses föreligga varför ASSI i jämförelse med andra skogsindustriföretag inte har en rimlig avkastning. Företaget har en ägare, som varit mycket generös när det gäller kapitalförsörjningen. Företaget har en stabil råvaruförsörjning från Domänverket och har att konkurrera på samma marknader som övriga skogsindustriföretag. Ett sätt att lösa ASSI:s svårigheter är att bredda ägandet av företaget och därigenom få samma krav på skötsel som föreligger för

andra jämförbara icke statliga skogsindustrier.

Förutom att staten äger ASSI samt skogsindustrier genom domänkoncernen deläger staten av skogsägareföreningar tidigare helägda industrier. När det gäller statens samägande med skogsägarrörelsen har detta framtvingsats av såväl konjunkturmässiga som finansiella skäl. Det är emellertid inte klart, att metoden med statligt deläggande var den enda framkomliga vägen för att lösa ifrågavarande företags och ägares problem.

För framtiden måste det vara en strävan att statens ägande i de skogsägareägda skogsindustrierna avvecklas. Detta är särskilt angeläget eftersom statens roll som neutral part när det gäller virkesförsörjning måste beaktas. Ett fortsatt statligt deläggande av dessa skogsindustrier kan leda till risk för orimliga råvaruförsörjningsanspråk på medlemmar/skogsägare som frivilligt sammanslutit sig i skogsägareföreningar. Skogsägareföreningarna har en viktig roll som part på virkesmarknaden.

Såväl strukturella som finansiella problem kommer med att sannolikhet att bestå för den svenska skogsindustrin för lång tid framöver. Men låt oss hoppas att politiken utformas så, att en sund utveckling främjas i ett marknadsekonomiskt system. Motsatsen med selektiva statliga stödinsatser som inte är kommersiellt och industriellt motiverade i kombination med ett system med löntagarfonder innebär, att vi avhänder oss en av de viktigaste industriella möjligheterna till ekonomisk utveckling, nämligen den exporterande skogsindustrins livskraft.